

Carmen STANCIU

La nunta de aur

Epoca modernă a debutat printr-o încredere nelimitată în dorința și posibilitatea omului de a se perfecționa prin educație. Acum peste 50 de ani, când o anumită epocă debuta în România, celor de la „Centru“ le-a venit ideea educației prin teatru. Astfel s-au fondat în țara noastră, în perioada anilor '45–'50, aproape 20 de teatre de păpuși – pepiniere pentru educarea *omului nou*, în opinia conducătorilor.

Un singur lucru le scăpase din vedere: arta este „acel ceva creator“ care transformă fiecare ființă într-un om liber. Cei câțiva entuziaști ce porneau acum 50 de ani pe un drum din care nu vedeau decât primii 50 de metri au născut o mișcare artistică a cărei valoare reprezintă pe orice meridian al teatrului de animație o carte de vizită. Mai mult decât atât, profesionalismul, fantezia și inventivitatea artiștilor păpușari, a spectacolelor realizate de ei, a fecundat profund și creator teatrul de gen din întreaga lume.

Istoria artei marionetei în țara noastră este indisolubil legată de existența unor teatre-fanion, în care nuclee de creatori au transformat entuziasmul în tradiție. Teatrul de păpuși din Iași este unul dintre cele câteva „puncte zero“ de unde a început această poveste fără sfârșit, iar biografia acestei instituții se confundă, în fapt, cu evoluția artei de animație.

În 50 de ani, arta păpușarilor a trecut de la spectacolele realiste „cu pisicuțe și căței“ la adevărate show-uri în care materia animată se împletește cu muzica și cuvântul, cu gestul esențializat al pantomimei. Din 1973, titulatura teatrului înființat de soții Lulia și Iosif Ligetti și statuat de directoratul lui Manole Foca, se schimbă în „Teatru pentru Copii și Tineret“, iar în 1987, o dată cu noua clădire, își adaugă și numele de „Lucaefărul“. Sunt modificări firești pentru un teatru care nu numai că și-a dorit să țină pasul cu vremurile, ci a știut chiar să le devanseze. Stau mărturie opțiunile repertoriale (texte inedite, în premieră națională, dar și spectacole revelatoare pentru valorificarea mării dramaturgii) și colaborarea cu creatori care au îmbogățit experiența trupei (Cătălina Buzoianu, Petre Bokor, Nicolae Scarlat, Sabin Pautza, Dorina Crișan Rusu). Departe de a-i timora, evoluția tehnicii în domeniul mass-media a avut asupra artiștilor păpușari din Iași un impact pozitiv, atrăgându-le atenția asupra necesității de a-și stiliza jocul, de a-și sintetiza mijloacele de expresie.

În mod incontestabil, cea mai efervescentă perioadă de creație a „Lucaefărului“ a coincis cu perioada în care la direcție s-a aflat Natalia Dănăilă. Cu ambiție și inteligență, ea a conferit teatrului strălucire. Spectacolele realizate aici, și care purtau de cele mai multe ori semnătura lui Constantin Brehnescu, au parcurs cu glorie nenumărate trasee. Am avut bucuria să descopăr rafinamentul și măiestria acestui important creator și în cele trei zile în care teatrul și-a adunat întru aniversare familia și prietenii.

Numele lui Constantin Brehnescu figura, în diferite ipostaze, ca o garanție a profesionalismului, pe afișul a cinci dintre cele opt spectacole socotite de „nașii“ acestui eveniment – Mircea Radu Iacoban, directorul teatrului, și Oltița Cântec, secretarul literar – demne de întâlnirea cu publicul de sărbătoare.

Tinerețe fără bătrânețe (scenariul și regia Constantin Brehnescu, scenografia Rodica Arghir) este, fără doar și poate, cel mai valoros spectacol din repertoriul actual. Înțelesurile basmului lui Petre Ispirescu ne sunt revelate de o lectură scenică în care fiecare detaliu demonstrează atât experiența regizorului cât și valoarea trupei, confirmând că domnul Brehnescu este unul dintre acei artiști care a cucerit pentru actorul-mânuitor dreptul de a ieși în fața paravanului. Disponibilitatea, dorința celor ce se ascund de obicei în spatele păpușii de a se afirma ca interpreți totali, capabili nu „doar” să anime materia moartă, a fost vizibilă în toate reprezentațiile susținute.

Doina Iarcuczewicz și Liviu Smântânică și-au etalat calitățile ce îi recomandă drept lideri ai trupei ieșene atât în *Peștișorul de aur* (scenariul după Pușkin și regia Constantin Brehnescu) – un recital pentru care cei doi au primit în 1998, la Gala Recitalurilor Păpușărești de la Botoșani, un Premiu Special al Juriului – cât și în *Dragonul* (unde Liviu Smântânică interpretează rolul cavalerului *Lancelot*) sau *Baltagul*, în care Doina Iarcuczewicz reușește o *Vitorie Lipan* a cărei demnitate și forță a cucerit chiar și publicul format din elevi de liceu a căror apetență pentru teatru părea a fi destul de redusă la început.

Câștigarea acestor spectatori mi se pare a fi „pariul cel mare” al actualului director, Mircea Radu Iacoban, care „se încăpățânează” să realizeze producții pentru toate vârstele, în ciuda unor critici chiar violente – așa cum am avut prilejul să constat la discuțiile din cadrul colocviului pe tema „Teatrul «Luceafărul» față în față cu publicul său”, organizat în colaborare cu Secția Română AICT.

„La «Luceafărul» se joacă orice. Și pot să afirm că spectacolele noastre poartă o marcă inconfundabilă: actori la față de cortină, păpuși integrate în reprezentații de teatru dramatic propriu-zis, o anume distanțare față de text, reprize muzicale originale, tratări coregrafice solistice și de ansamblu, miză pe participarea directă a sălii, performanță actoricească”. – mărturisea Mircea Radu Iacoban. Dorința de a conjuga repertoriul teatrului cu programa școlară este evidentă. Dar dincolo de montarea unor texte de referință la care orice generație are dreptul, actualul manager al teatrului a avut și curajul de pune bagheta de regizor în mâinile a doi tineri actori ai teatrului, Toma Hogeș și Viorel Vârlan. Spectacolul realizat de Toma Hogeș după clasică nuvelă a lui Sadoveanu *Baltagul* nu pare a-și propune ieșirea din tipare – nici la nivelul lecturii regizorale, nici la cel al interpretării. Are, totuși, meritul de a ilustra, curat și fără „artificii” păgubitoare, un titlu a cărui prezență pe scena românească este chiar o datorie, în special pentru teatrele al căror public-țintă sunt tinerii. Este unul dintre cazurile în care faptul că se citește mai puțin poate deveni un avantaj în favoarea artei teatrului.

Această afirmație poate denota superficialitate. Dar doar atunci când vine vorba de spectacole nereușite. Este și cazul reprezentației cu *Dragonul*, în care regizorul Ion Cibotaru a oferit publicului o variantă de China Town a poveștii lui Șvarț. Tratarea în cheie orientală – doar la nivelul vizualului – a amputat mesajul, eșuând în penibil și derizoriu.

Dorința de a inova, căutarea artistică și depășirea propriului statut sunt coordonatele evidente ce motivează debutul în regie al lui Viorel Vârlan. În *Păcălă*, dulceața graiului local, participarea directă a micilor spectatori la desfășurarea acțiunii, umorul popular tipic personajului principal conferă acestei prime reușite a talentatului

actor propețime și savoare. Un ajutor important l-a constituit și scenografia lui Constantin Brehnescu. Tot de maestrul ieșean amintește și ritmul alert al interpretării. Ca și în *De ziua lui Pinocchio* (dramatizarea, scenografia și regia Constantin Brehnescu), Liliana Mavriș se detașează de partenerii de scenă prin excelențele calități vocale și de mânuire, înclinația spre improvizație și știința de a-și cuceri publicul.

Tot teatrul popular, mai precis bogăția și farmecul folclorului românesc l-a inspirat și pe Bogdan Ulmu la crearea unei *Crăieșe fără cusur*. Bogăția de informații pe care autorul acestei reprezentații (scenariul, regia, scenografia) dorește să le transmită pornind de la textul lui George Călinescu impregnează spectacolul cu un aer eclectic, publicul putându-se rătăci cu ușurință în acest labirint de obiceiuri și repere din cultura noastră tradițională. Opțiunea repertorială transpusă scenic cu un umor fin și intelectual i-a adus lui Bogdan Ulmu un Premiu Special al Juriului la Festivalul „Gulliver” de la Galați în 1998.

Căutările și realizările „Luceafărului” demonstrează că, la Iași, teatrul nu se predă. Mai mult, Mircea Radu Iacoban a „patronat” și prima încercare de spargere a monopolului deținut de Teatrul Național de Televiziune, realizând în colaborare cu studioul TV „Europa Nova” un teleplay, o variantă filmată a piesei sale *Cercul* (literatură „de sertar” nominalizată în selecția finală a concursului pentru „Cea mai bună piesă românească a anului 1999” inițiat de UNITER).

Carmen Virgă și Adrian Zuriloski în *TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÂNEȚE*

Fără să se teamă că o sărbătorire cu foarte puține surle și trâmbițe ar putea părea modestă, Teatrul „Luceafărul” din Iași a aniversat o jumătate de secol de activitate „în familie”. 50 de ani de când artiștii-păpușari din Iași și publicul lor s-au întâlnit pentru prima dată și-au hotărât să nu se mai despartă. O promisiune pe care, în ciuda piedicilor, fiecare încearcă să o țină.

50 de ani de bucurii și deziluzii, de veselie și durere, de lacrimi și surâs a căror poveste a fost scrisă pentru noi toți de Oltița Cântec. An după an, spectacol după spectacol, actori, regizori, scenografi, muzicieni, coregrafi, dramaturgi... Fiecare întâmplare și fiecare om se regăsesc între copertele pe care penița inspirată a lui Dan Hatmanu a scris titlul ales de autoare – *Luceafărul – o istorie evenimentială*. O carte dedicată tuturor celor care au știut să-și asume propria vocație și care au crezut cu tărie că visul e viață.

Când un teatru se uită în oglindă

Răsfoind monografia *Luceafărul 50 – o istorie evenimentială*, scrisă de Oltița Cântec cu prilejul aniversării teatrului de păpuși ieșean, prima imagine ce mi-a venit în minte a fost că acest volum e ca o oglindă în care apare clară și netulburată imaginea unui teatru cu o istorie obișnuită. Citind-o apoi, mi-am dat seama că este mult mai mult decât atât, și anume un fel de puzzle uriaș, alcătuit cu îndemănare din fragmente de amintiri, de sentimente, de gânduri ale oamenilor care au jucat un rol important în istoria Teatrului „Luceafărul”, oamenii care *sunt* istoria vie a acestui teatru. Printre ei se numără Elena Brehnescu, Simona și Ion Agachi, Constantin Brehnescu, Nicolae Brehnescu, Virgil Străistaru, Camelia Poenaru, Constantin Amuntencei și mulți alții.

Fără patetisme sau nelimitat „entuziasm evocator”, autoarea alege programatic o abordare evenimentială, monografia propunându-și să treacă în revistă momentele importante ce au determinat creșterea permanentă a acestei instituții și să-i amintească pe oamenii care i-au schimbat destinul.

De la actul de înființare al „Luceafărului” (care pe atunci nu se numea așa) semnat de soții Ligetti, trecând prin anii de directorat ai lui Manole Al. Foca (ctitorul Teatrului de Păpuși din Iași), ai Marietei Dumitriu-Mihalache, ai Nataliei Dănăilă și până la conducerile postrevoluționare, cea a lui Nichita Danilov și mai târziu a lui Mircea Radu Iacoban (care conduce teatrul și azi), monografia reface un traseu de cinci decenii prin interviuri, comentarii, fragmente din cronică și ilustrații. Volumul – având 138 de pagini și o ținută grafică demnă de reținut datorată lui Dan Ursachi – conține foarte utile anexe, necesare instrumente de lucru: repertoriul teatrului, premiile obținute, turneele în străinătate, personalul artistic, o scurtă istorie în date și evenimente. Excelentă mi s-a părut și ideea includerii unor versiuni prescurtate ale monografiei în limba engleză și franceză, ceea ce face posibilă circulația acestor informații și în afara granițelor.

Cristina MODREANU